

Adorjáni Zoltán**Imre Lajos (1888–1974)**

Harminc évvel ezelőtt hunyt el Imre Lajos, egyházi életünk kiemelkedő személyisége. Gyászjelentőjén kisé különösen hathatott a bibliai versrészlet: „nagy fejedelem esett ma el Izraelben” (2Sám 3,38). Mert ez a természetben kis ember, ez a „kistermetűségébe tömörödött nagyság”¹ úgy élt és szolgált, hogy Istentől nyert és gyümölcsöt tetett ajándékai mellé nem igényelt különösebb tekintélyt vagy „fejedelmi” címet. Az idézet inkább azt a felismerést kívánta közzé tenni, hogy a futását befejező Imre Lajos szerénységben, de fejedelmi méltósággal szolgált egyházának népét és egész nemzetét. Megbízásaiban nem a nagyságot és elismerést kereste, hanem a szolgálat lehetőségeit és formáit. Ezért is mondhatta róla Vásárhelyi János püspök, hogy ő az Erdélyi Egyházkerület *koronázatlan püspöke*. E kis sietős ember nagyságának titka abban is rejtett, hogy az *autonóm én teljes kiküszöbölésére törekedett*,² s akárcsak Tavaszgy Sándor, az Istennek való engedelmességet tartotta a legfontosabbnak. Magát nem tartotta másoknál különbnek. Azért is, mert életét végigkísérte az önbizalom hiánya. Önéletrajzában³ vallotta be, hogy soha sem tudott megelégedni azzal, amit végzett, s folytonosan ez kísértette: miért kell éppen neki felvállalnia bizonyos feladatokat? Viszont megkülönböztetett szeretettel fordult mindenkihez, akiket Isten testvérként, barátként és sorstársként állított mellé. Ezt bizonyítja élete alko-

¹ Kozma Zsolt: *Változó idők – egységes életmű*. (Magda van der Ende: Imre Lajos élete és teológiai munkássága, 1990). ErdMúz 1993/1–2. füzet, 113.

² Tökés István: *Csillagok*. Vásárhelyi – Tavaszgy – Imre. Református Szemle 1978. 397.

³ *Önéletrajás*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek, 2. A Kolozsvári Református Teológiai Akadémia Protestáns Egyháztörténeti Tanszékének kiadványsorozata. A sorozatot szerkeszti Buzogány Dezső. Sajtó alá rendezte Adorjáni Zoltán és Buzogány Dezső. Készült az Erdélyi Református Egyházkerület Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának nyomdájában. Kolozsvár 1999. 17–18.

nyán írt könyve is (1961–1962), *A szenvedés kérdése*,⁴ mellyel az volt a célja, hogy legalább annyi vigasztalást és erőt nyújtson másoknak, amennyit ő maga kapott, míg részére is kijutott a szenvedés, vagy míg efelett elmélt.

A hódmezővásárhelyi Imre Lajos Kolozsváron végezte teológiai tanulmányait (1906–1910) Kecskeméthy István ószövetséges, Kenessey Béla és Bartók György újszövetséges tanárok, Ravasz László gyakorlati teológus, Nagy Károly rendszeres teológus és Pokoly József egyháztörténész tanítványaként. Tanárai közül Ravasz gyakorolta rá a legnagyobb hatást. Egyrészt a kolozsvári Teológiai Fakultás lelki, szellemi és tudományos légköre vonzotta ide, másrészt a rokoni szálak, hogy aztán élete és szolgálata teljesen Erdélyhez kapcsolódjék. Tordai (1910), kolozsvári (1911–1912), majd marosvásárhelyi (1913–1914) segédlelkészi szolgálatait után Kolozskarán volt lelkipásztor (1914–1921); 1921 és 1948 között pedig a Kolozsvári Református Teológiai Fakultás gyakorlati tanszékén tanított. 1948-ban a kommunista hatalom kényszerítette nyugdíjba, akárcsak Tavaszy Sándor, Nagy Géza és Gönczy Lajos tanártársait.

Miután korán elkötelezte magát a katekétikának és lelkigondozásnak, ismereteit a skóciai Aberdeenben (1910–1911) és a németországi Heidelbergben (1912–1913) bővítette. Teológiai magántanári fokozatot 1913-ban szerzett gyakorlati teológiából, *A gyermek vallása* című dolgozatával.⁵ A Ravasz Lászlónak benyújtott munka abban az időben új vonalat képviselt, ugyanis a vallásos nevelés kérdéseit a modern tudomány módszerével vizsgálta és felhasználta a valláslelektan felfedezéseit. Makkai Sándor többek között abban látta a dolgozat értékét, hogy a vallásos nevelést az őt megillető helyre emelte, és azt a neveléstudomány olyan szerves alkotórészeként tárgyalta, amely nemcsak ismeretet ad át, hanem Krisztussal és személyiségek példájával nevel.⁶

Imre Lajos elődei református értelmiségiek voltak, akik nemzedékről nemzedékre ápolták és gyümölcsöztették a családi örökséget: a pedagógusi talentumot. Az érettségi letétele előtt tanári pályára is gondolt, de végül a lelkészi szolgálat mellett döntött. A Teológiai Fakultás és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem közötti megállapodás szerint (1895–1918) ő is az egyetemen tanult bölcsészetet Böhm Károlynál (1846–1911), pedagógiát pedig Schneller Istvánnál (1847–1939). Mindkét tudós meghatározta szellemi fejlődését. De mert született pedagógus volt, Schneller István hatására bontakozott ki nevelői alkata. Doktori

⁴ *A szenvedés kérdése*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 13. A szöveget gondozta és szerkesztette Adorjáni Zoltán. A Kolozsvári Református Teológiai Akadémia Protestáns Egyháztörténeti Tanszékének kiadványsorozata. A sorozatot szerkeszti Buzogány Dezső. Készült az Erdélyi Református Egyházkerület Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának nyomdájában. Kolozsvár 2004.

⁵ A dolgozat teljes címe: *A gyermek vallása. A katechetika módszertanának valláslelektani alapvetése*. Hódmezővásárhely 1913.

⁶ Makkai Sándor: Imre Lajos: *A gyermek vallása. Kísérlet a katekétikai módszertanok valláslelektani megalapozására*. Magyar Paedagogia 1913. 632–636.

dolgozatát (*Az erkölcsi nevelés viszonya a valláshoz*) Schneller Istvánnál írta, s ezt a kolozsvári egyetem bölcsészeti-, nyelv- és történelemtudományi karán védte meg 1913-ban. Így Imre Lajosra jellemző, hogy mindenekelőtt nevelő volt, és nevelőként volt lelkipásztor, teológus és tanár. Ez a nevelői alkatú lelkipásztor nyilvánult meg a *Szombatesték a parókián* című meditációsorozatában. Első darabjait még Kolozskarán kezdte írogatni, majd a kéziratot több rendben átdolgozta és kibővítette. Ugyanis ellenállhatatlan belső kényszert érzett arra, hogy átadja a szolgálat kísértései, nehézségei és csalódásai, de a kegyelem megélései között szerzett tapasztalatait az ifjú lelkipásztoroknak.

A pedagógus Imre Lajos a predestinációban fedezte fel a vallásos nevelés teológiai alapjait, és pedig úgy, hogy nem igazságát kereste, hanem gyakorlati alkalmazását. Arra a felismerésre jutott, hogy végül is Isten az, aki lehetéssé teszi a nevelést,⁸ s így a nevelés előfeltétele és alapja az eleve elrendelésben lelhető fel. E nélkül minden nevelői szándék és fáradozás reménytelen. Ez határozza meg a nevelésnek, mint sajátos igehirdetésnek a célját és módszerét is. Ugyanis Isten közeledik mind a gyermekhez, mind pedig a nevelőhöz. Így a nevelő csupán eszköz. Nem bízhatja el magát, hanem imádkoznia kell a Szentlélekért és a gyermekért. Isten döntött a gyermekek felől, a maga ígéreteinek örökösévé tette őket, és gondoskodik arról, hogy az Ige eljusson hozzájuk, és be tudják fogadni azt. Ennek jeléül adta Isten a keresztséget.⁹

1945 márciusától 1947-ig az újonnan létesített Bolyai Tudományegyetemen is tartott pedagógiai előadásokat, 1946 júliusától pedig az egyetem tanárképző pedagógiai szemináriumának igazgatója volt. Itt sem csak a tanítást érezte feladatának. Nevelői alkatát és elkötelezettségét az egyetemen sem tudta megtagadni. Általános neveléstudományt, neveléstant, neveléstörténetet adott elő,¹⁰ de mellettük még hivatás-erkölcsant is oktatott,¹¹ mert úgy érezte, hogy a leendő tanároknak nagy szükségük van belsőleg is felkészülniük a nevelésre.

Imre Lajos tevékenysége igen sokrétű. Már kolozskari szolgálatának éve alatt bekapcsolódott *Az Út* szerkesztőinek munkájába, majd pedig főszerkesztője is lett. A Ravasz László alapította lap 1915-ben indult. 1919 és 1922 között szünetelt. Ebben egyaránt közrejátszódtak a változó idők és Ravasz László dunamelléki püspökké való választása. Az 1923-ban „Mindenek épülésre legyenek” (1Kor

⁷ *Szombatesték a parókián. Ötvenkét meditáció ifjú lelkipásztoroknak.* Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 12. Szerkesztette Adorjáni Zoltán. Kolozsvár 2003.

⁸ *Kijelentés és paedagogia.* A Dolgozatok a református teológiai tudomány köréből, 8. Kolozsvár 1931.

⁹ *A predestináció tana az igehirdetésben és a nevelésben.* Debrecen 1933–1934.

¹⁰ Imre Lajos: *Általános neveléstudomány és neveléstan.* Szemle füzetek, 15. Tanulmányok a református theologia köréből. Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának kiadványa, Kolozsvár 1994.

¹¹ Imre Lajos: *Hivatási Erkölcsant.* Református Szemle 1996. 176–189, 273–282, 329–339, 380–388.

14,26) jelszóval újraindított folyóirat szerkesztését Imre Lajos vállalta Makkai Sándorral és Tavasz Sándorral, a kiadás feladatát pedig Bekess Károlyra, a Teológiai Fakultás háznagyára bízta. A lap 1944 őszéig jelent meg. Az 1915 és 1917 között megjelenő számok az erdélyi liturgiai reformot készítették elő, az újraindítás utáni mintegy öt esztendő pedig a katekétikai reform és az ifjak közötti belmisszió megalapozásának tekinthető. Imre Lajosnak és szerkesztőtársainak cikkei az egyházi megújulást szorgalmazták. Ezt ők *hitvallásos építésnek* nevezték.

Az *Út* a teológiai tudomány alapjain állva foglalkozott a lelkipásztori szolgálat gyakorlati kérdéseivel. A rovatok felölelték a homiletika, katekétika, pojmenika, liturgika, egyházi zene, ekléziasztika kérdésköreit és támogatták azt a belmissziói mozgalmat, amelynek Imre Lajos is elkötelezettje volt már 1909-től, John R. Mott evangelizátor kolozsvári látogatásától.¹² Már ekkor felismerte az evangéliumi ébredés és a gyakorlati keresztyénség szükségességét, és részt vett az egyetemi ifjúság, a középiskolák protestáns diákságának lelkigondozását felvállaló mozgalomban, a vasárnapi iskolai tanításban és a züllött gyermekeket felkaroló *Erdélyi Pártfogó Egylet* munkájában. De természetéből adódóan sem tudott azonosulni az úgynevezett *pietizmussal*. Ő inkább *az Ige teológusa*¹³ volt az újreformatori teológia értelmében, és ugyanakkor az egész erdélyi egyház *misszionáriusa* is.¹⁴

1924 és 1944 között tevékenykedett az Erdélyi Egyházkerület belmissziói előadójaként. Rengeteget ténykedett, szervezett és utazott a belmisszió érdekében. Mert mindenekelőtt pedagógus volt, a belmissziót is a nevelői munkának fogta fel. Viszont nevelői szolgálatát azzal a belmissziós lelkülettel végezte, amely a névleges egyháztagok életének evangéliumi megújítását látta a maga feladatának. Ezt a feladatot, amely már jellegénél fogva is túllépi a hagyományos igehirdetési szolgálat kereteit, nem tudta másként elképzelni, csak úgy, mint ami gyülekezeti és egyházi jellegű, és semmiképpen sem szakadhat le a hagyományos egyházi szolgálatokról. A belmissziói munkálkodást úgy tekintette, mint ami az igehirdetői, katekétikai, pojmenikai szolgálat kiegészítése és kitérítése. Hangoztatta, hogy *a belmisszió az akkori egyház legsürgősebb kérdése*, de ez semmiképpen sem lehet egyházon kívüli. Viszont azt is tudta és hirdette, hogy a belmissziói bizottság-

¹² Előadásának címe: *A legkeményebb küzdelem az ifjú életében. A sorvadás természete, életünk erkölcsi és lelki oldalát tekintve*. J. R. Mott (1865–1955) a Keresztyén Diákszövetség főtitkára volt. Jelszava: *A világot evangelizálni kell még ebben a nemzedékben*. Nagy hatással volt a teológusokra, a Teológia Dísztermébe egybegyülekezett egyetemi hallgatókra és a teológia tanáira. Kenessey Béla elismerőleg nyilatkozott az előadásáról. Ez nyerte meg Ravasz Lászlót is a megújulás mozgalma számára.

¹³ Dávid Gyula: *Imre Lajos*. Református Szemle 1973. 442. Ez a jellemzése az 1925-ös években született.

¹⁴ Mátyás Ernő sárospataki professzor így jellemezte őt egy fiatal teológusnak: „Úgy nézd meg ezt a kicsi embert, hogy ő hordozza a vállán az egész erdélyi belmissziót.” Molnár Miklós: *Dr. Imre Lajos 80 éves*. Református Egyház 1968. 260.

nak pásztori és adminisztratív segítséget kell nyújtania a beindult mozgalom részére; mert „a bürokratikus elfogultság megöli a munkát,” s ehhez a tevékenységhez elsősorban nem is adminisztráció, hanem „inspiráció” szükséges.¹⁵ 1933-ban az ő javaslatára jött létre az Egyházkerületi Missziói Tanács, abból a célból, hogy összehangolja a Vasárnapi Iskola Szövetsége, az IKE, Nőszövetség, Férfiszövetség, Leányszövetség, a Diakóniai Intézet és az Árvaház tevékenységét.

Az Erdélyi Református Egyházkerület 1934-ben adta ki Imre Lajos *Az Ige és a fegyelem* című munkáját. Miután előbb az egyházi fegyelem bibliai, hitvallási és történeti alapjait tárgyalja, kifejti az egyházi fegyelem lényegét. Ismerteti a teológiai, jogi és lelkigondozói szempontokat, végül pedig gyakorlati kérdésekkel foglalkozik. Ez a könyv is egyenes következménye annak a felismerésnek és követelménynek, hogy az egyháznak az Ige egyházává kell lennie, s hogy az Ige rendet és fegyelmet munkál. Imre Lajos tehát nem a fegyelmezetlenség és rendetlenség tényéből indult ki, hanem az Igéből. A fegyelem elérése nem valami Igétől független cél, sem nem a különféle gondok megoldásának eszköze, hanem a befogadott Ige munkájának következménye, *állapota*. Ezért a fegyelmezést nem a bíraskodással, hanem a fegyellemmel kapcsolta össze. Ez nem büntető jellegű, hanem az Igéből következő ékes és szép rend fenntartásának módja.

Imre Lajos teológiai munkásságához fűződik a gyakorlati teológia egyik diszciplínájának, az *ekléziasztikának* tisztázása és erdélyi kialakulása.¹⁶ Ezért *Ekléziasztika*¹⁷ című könyve úttörő jellegű volt. A megnevezést már Ravasz László (1907), majd pedig László Dezső és Makkai Sándor is használta.¹⁸ Az ő érdeme többek között, hogy míg mások az ekléziasztikát a gyakorlati teológia bevezetésében tárgyalták, addig ő a gyakorlati teológia olyan tudományágaként határozta meg, melynek szükségszerűen össze kell fognia a többi diszciplínát. Az ekléziasztika tehát összefogó tudomány, a gyakorlati lelkészi szolgálat és belmisszió elmélete, és az egyház „itt és most” kifejtendő szolgálatának kérdéseit tárgyalja.

Katechetikáját szintén igei alapokra építette.¹⁹ Így könyvének elsősorban nem pedagógiai, hanem teológiai jellege van. Túlhaladottnak tartotta a Konvent 1940-es vallástanítási tanterve mögötti teológiát.²⁰ A protestantizmus akkor lett kultúrprotestantizmussá – állapította meg Czeglédi Sándor –, amikor harmonizál-

¹⁵ Imre Lajos: *A belmisszió problémája*. Az Út 1923. 61, 65, 67.

¹⁶ *Az ekléziasztika, mint gyakorlati teológiai diszciplína*. Ravasz László Emlékkönyv. 1941. 333–352.

¹⁷ *Ekléziasztika*. Coetus Theologorum kiadványa, 2. Budapest 1941.

¹⁸ László Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*. Kvár 1938.; Makkai Sándor: *Az egyház missziói munkája*. PSZ 1936. 319–322.

¹⁹ *Katechetika*. A református keresztyén vallásos nevelés rendszere. Református Egyházi könyvtár, XXII, Bp. 1942.

²⁰ *Milyen legyen a ref. vallástanítás tanterve és módszere?* Az Út 1942. 175–183, 200–204, 218–220 és különnyomata, Kolozsvár 1942.

ni próbálta a világi nevelést és a vallásoktatást, a valláspedagógiát pedig a humanisztikus idealizmus alapjaira helyezte. A német idealizmus megrendülésével azonban bizonytalanná lettek a pedagógia alapjai is, s ez után csupán kísérletek történtek a katekétika kérdésének megoldására.²¹ Imre Lajos katekétikája hitvallásos jellegű és nem általánosan pedagógia, vagy pedig olyan valláspedagógia, amelynek csak egy szelete a katekétika. Ez nála teológiai diszciplína, az egyházi vallástanítás elmélete. A *Katechetika* igehirdetésnek tekinti a vallásos nevelést, és ebben a hitvallásos egyházi, teológiai szempontokat érvényesíti. Nem emberközpontú és így a gyermek megismerését nem lélektani, hanem teológiai kérdésnek tekinti. Nem a gyermeket, hanem az Igét tekinti abszolútumnak.

Imre Lajos teológiájának jellemzőit legfrappánsabban Molnár Miklós foglalta össze: alaposság; igeközpontúság református, hitvallásos verettel; ökumenikus gondolkodásmód; korszerűség.²²

Miután Imre Lajost nyugdíjba kényszerítették (1948. júl. 1.), a Teológia egy ideig még igényelte szolgálatait. Reá bízta a hallgatók katekétikai gyakorlatait, és ezt 1958-ig végezte. Nem vonult vissza sértődötten. Mivel azt vallotta, hogy az egyház olyan közösség, amelyben Isten mindig feladatokkal ad az élete végéig kiválasztott szolgálókat, ez „a szaporán lépkedő kis ember”²³ a katekétikai gyakorlatok mellett egyéb elfoglaltságot is keresett magának, ott, ahol képességei szerint a leginkább segíthetett: vallástanítást vállalt a Kolozsvár-hidelvei Egyházközségben, és a teológiai hallgatókat is bevonta ebbe a munkába. Tíz éven keresztül végezte ezt a szolgálatot. Gyülekezeti szolgálata mellett gyakorlati igemagyarázatokat is írt, hogy segítséget nyújtson lelkészársai igehirdetéséhez. Kilenc bibliai könyvhöz készített magyarázatot (Ézsaiás, Énekek éneke, Ezsdrás, Nehémiás, Jób, Prédikátor, 1–2 Péter, Jelenések; 1951–1958). A minden ellenszolgáltatás nélkül végzett munkába másokat is bevont. A gépelt magyarázatok kézzől kézre jártak mindaddig, míg „megtiltották az ilyen jellegű írások több példányban való legépelését”.²⁴

Teológiai tanári pályafutásának kezdetétől irányította a vasárnapi iskolát vezető fiatal lányok és a Leánydiák-szövetség bibliaóráit, míg ettől is el nem tiltották. Amíg ezt is le nem állították, vezette a kolozsvári Református Kórház diakonissza-bibliaóráit; s ezek mellett rendszeresen látogatott betegeket s végzett lelkigondozói szolgálatot.

Imre Lajos lekipásztori, professzori, teológiai, missziói és egyéb tevékenységét a mindenkifőltt álló engedelmes szolgálat és az imádkozás foglalta össze; mert meg volt győződve afelől, hogy *nem az a döntő, hogy Krisztusról beszéljünk másoknak, hanem az, hogy Krisztusnak beszéljünk másokról.*

²¹ *Imre Lajos Katekétikája*. Protestáns Szemle 1943. 276–279.

²² Molnár Miklós: *i. m.* 259–261.

²³ Lásd: Hírek. *Imre Lajos 70 éves*. Református Szemle 1959. 82.

²⁴ *Önéletírás*. 308.